

KULTSÁR ISTVÁN (1760–1828) A NÉPDAL- ÉS A NÉPTÁNCGYŰJTÉS SZORGALMAZÓJA

A szöveget ellenőrizte: Hidvégi Violetta történész, levéltáros

A népdal-közlések megindulása¹

1817-től kezdve szemmel látható lendületet vesz a népdal ügye. Ez Kultsár István érdeme. Már előbb, a Hazai és Külföldi Tudósítások 1811-i évfolyamában (...) felszólítást tett közzé a gyűjtés iránt. Akkori felfogása még tisztázatlan volt s nem különbözött a Révai-korszakétól: vegyest tesz említést a köznép hangján írott énekekről, a köznép énekeiről s régi (Tinódi-szerű) történeti énekekről. 1817-ben indítja meg a Hasznos Mulatságokat s abban legott (...) újból szóvá teszi a nemzeti dalok összeszedésének szükségét (most is még csak régít értve rajtuk). A következő évben azonban (...) már a köznép dalai címen tesz közzé felhívást ugyanott, az eredménnyel jár, s ő még ez évben megkezdheti lapjában a beküldött népdalok rendszeres közlését.

Innen kezdve folyóiratokban, zsebkönyvekben egyre sűrűbben találkozunk népdal, vagy hasonló címzésű versközleményekkel, melyek azonban nem mindig valódi, sokszor átköltött, vagy – ami már divatra mutat – éppen fiktív népdalok. (...)

A Hasznos Mulatságok említett, 1818-i felhívása, mely nyilvánvalóan a szerkesztőtől, Kultsár Istvántól származik, már címével figyelmet kelt, amennyiben egyenest a köznép dalainak gyűjtésére szólítja fel olvasóit. Itt indul meg az a tisztázódási folyamat, mely a Révai-féle régi és népi elegyes fogalmából világosan különválasztja az utóbbit; s a köznép, a városi műveltségtől érintetlen rétegek dalhagyományaira szorítja. Naiv természetesség; nemzeti jellem, erkölcs és életformák; nemzeti költői tehetség: a köznép dalainak becse, amiért gyűjteni érdemes őket a felhívó szerint. (...)

Kultsár István felhívása mindjárt be is mutat egy Békés vármegyei dalt, a Víz, víz, víz! Nincsen olyan víz, mint a Körös víz kezdetű, melynek azóta az lett a nevezetessége, hogy ennek a nótájára írta Vörösmarty (1829-ben) Haj, száj, szem című igen kedves zeneiségű szép dalát. (...)

Kultsár felhívása visszhangra talált, s a Hasznos Mulatságokban egy pár hét múlva már „jödögélnek kifelé” a beküldött népdalok. Ugyanott látjuk, e közlések folyamán feltűnni először, s aztán megállapodni magát a népdal elnevezést, mely a német Volkslied szószerinti fordítása. (...)

A Hasznos Mulatságok első dal-közleményei „Köznép Dallai, Köznép Énekei” címmel jelennek meg, míg végre az 1818-i II. félév 814. lapján feltűnik a „Nép-dal” megnevezés, melyből immár csak a kötőjelnek kellett lekopnia. Találni még dal, dana, nóta, pórdal, parasztdal, köz-dal nevezeteket, de valamennyit kiszorítja a harmincas évekre Kultsár István szava.

Mint említettem, nem mind igazi népdal, amit a húszas, harmincas évek folyóiratai, zsebkönyvei azon címen közölnek. Igen sokszor csak műköltői variációja az valamely népdalnak. (...)

¹ Horváth János: A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig. 2. kiadás Bp., 1978. 111–115. old.

*

Híres Buda vára alatt²

Napokban érkezett kezünkhöz a következő dal. Igen kíváncsú dolog volna, az ilyen, a köznép hangján írott énekeket összegyűjteni, és közönségessé [nyilvánossá] tenni. Ezt már elkezdte a Vácon készült Énekes Gyűjtemény, de ennek is csak két csomója jött ki. Angliában és Németországban a köznép énekei pompás kiadásban láttak világosságot. Ezt nálunk annál helyesebben lehetne tennünk, mivel tudjuk, hogy valamint Homérosz a görögöknél alkalmakra készült verseket a nép előtt maga elénekelte, úgy nálunk is mind a régiek, mind Tinódi Sebestyén a nemzet történeteiről énekes verseket készítettek, és el is dalolták. A következő dal is ilyen például szolgálhat:

Híres Buda vára alatt
Tegnapelőtt forrás fakadt:
Akárki ivott belőle,
Ha beteg volt, gyógyult tőle.

Vajha soká fenntartana,
Hogy több hasznát is hajtana!
De, kár! Minden, ami szép s jó,
Hamar elolvad, mint a hó.

Alig mondtam ezt, s ím hallom:
A forrásra dőlt kőhalom,
Sokan nézték, sokan szánták,
De a terhét el nem hányták.

A jó forrás elfulladott,
Vagy más vidékre bujdosott:
Hol bukott fel, s kit gyógyítgat,
Erről most minden nyelv hallgat.

*

A köznép dalai³

Az angolok, franciák, németek vetélkedve gyűjtögetik a köznép dalait. Az ártatlan természet festi ezekben magát, és a nemzet természeti bélyege, erkölcsi szokása, s életének foglalatosságai világosan kitetszenek. Bár a pusztákon, és falukon forgó tudós hazafiak e dalokra figyelmesebbek volnának, s összegyűjtve, vagy egyenként közölnék velem. Így fenntarthatnánk sok együgyű, de szép gondolatot; s nem adnánk maradékainknak oly panaszra okot, amilyennel vádoljuk mi őseinket, kik már Attila és Árpád udvarában, sőt Mátyás király alatt is a vitézeiknek viselt dolgaikat énekelték; de írásban reánk nem szállították.

² Hazai és Külföldi Tudósítások, 1811. II. 83. old.

³ A' köznép dallai. Hasznos Multságok, 1818. I. 57-58. old.

Együgyű: de tiszta örökre fakadást mutat ez a Békés vármegyei dal:

Víz, víz, víz!
Nincsen olyan víz,
Mint a Körös víz.
Potyka csuka terem benne;
Szép leányka fürdik benne;
Nincsen olyan víz,
Mint a Körös víz.

Aki ilyeneket velem közölne, nem csak engem, hanem az egész nemzetet is lekötelezné, mivel a nemzeti költő tehetségnek példáit ez által fenntarthatnánk, s nem kénytelenítenénk csak az olasz szonettokat, sanzonokat csodálni.

*

Ivó-dal⁴

Bor, bor, bor; ej be jó a bor!
Torkainkat nedvesíti,
Elméinket élesíti,
Bor, bor, bor stb.

Bort, bort, bort; tölts hát ide bort!
A szőlőnek édes leve,
Ettől Noé részeg leve,
Bort, bort, bort stb.

Bort, bort, bort; igyunk tehát bort!
A vendégek víg kedvéért,
A magyarok nagy nevéért,
Bort, bort, bort.

*

Tiszta lisztből sül a kalács⁵

Tiszta lisztből sül a kalács,
Papot illet a szentírás;
Urat, mestert a sétálás,
Szegény legényt a dolgozás.
Magos hegyről foly a patak,
Jaj be rossz legénynek adtak
Ha még egyszer leány lennék
Jól megnézném kihez mennék,

⁴ Hasznos Multságok, 1818. I. 161. old.

⁵ Hasznos Multságok, 1818. I. 281. old.

Megválasztanám a legényt
Mint piacon az edényt.

Ég a kunyhó, ropog a nád,
Szoridd szőke azt a barnát,
Míg a barnát szorítottam,
A szőkét elszalasztottam.
Úgy vágyom én a szőkére,
Mint a szőlőszemecskére:
De még inkább a barnára,
Mint a borízú almára.

*

Emlékeztetés⁶

Meghívtuk a Hasznos Multságokat kedvelő hazánkfiat, hogy mind más tárgyakkal, mind a nép száján forgó énekekkel bővítenék ezen igyekezetünket. Volt már eddig is foganatja serkentésünknek. (...)

*

Elmennék én a szőlőbe⁷

Elmennék én a szőlőbe,
Szita kötögetni.
Utánam gyün Jankó bátyám,
Engem ütögetni.

Beszaladok a nádasba,
Egy patkót találok,
S ottan a berek kákóból
Sípöt faragcsálok.

Az én sípom csak azt fújdogálja:
Dib, dáb, daruláb,
Karton szoknya, szép menyecske,
Fordulj az ölembe.
De nem az enyimbe;
Tüzes gerebenbe!

Nem szeretem az ipamnak
Azt a nagy szakállát.
Mert ellopta hat ökrömet,

⁶ Hasznos Multságok, 1818. II. 105. old.

⁷ Hasznos Multságok, 1818. II. 144-145. old.

Vasas szekeremet:
Most csak a kis kutyám,
Az én édes bundám,
Jószágom, tarisznyám,
Minden alamizsnám.

Az én János bátyám eszét
Zacskóba kötötte:
A zacskó is zsíros volt,
A kutya megette.
Már most János bátyámnak
Egy csepp esze sincsen,
Egy csepp esze sincsen!

*

A kiliti faluvégen⁸

A kiliti faluvégen
Csak egy csillag van az égen:
Ballag rózsám erre szépen;
Nem beszéltem véle régen.

Komáromból jön az eső
Én szeretőm is onnand jó:
Emelgeti a kalapját,
Vélem szeretteti magát.

Siófoki Balatonba
Fürödik egy galambocska,
Ki-ki ugrik a partjára
Szőke szűznek bánatára.

Bár csak hamar május lenne,
Május után szüret lenne:
Szüret után szántanának,
Legények házasodnának.

Szőke szüzet galambjának
Eljegyezné mátkájának,
Egy sarkantyús barna legény
Szeretőm az, bár ha szegény!

*

⁸ Hasznos Mulatságok, 1818. II. 195-196. old.

Kinek van, kinek van⁹

Kinek van, kinek van,
Tarka keszkenője,
Annak van, annak van,
Barna szeretője.

Van nekem keszkenőm,
Fehér is, tarka is,
Van nékem szeretőm,
Szőke is, barna is.

*

Azt gondolám eső esik¹⁰

Azt gondolám eső esik;
Pedig a szemem könnyezik;
Mert galambom halva fekszik,
Ki tudja, majd hova teszik.

Bár csak addig ne temetnék,
Még innen haza mehetnék,
Olyan temetést tetetnék;
Hegedűst, dudást vitetnék.

Élek halok én érette,
Hogy meghaljon, mint tehettem.
Szívem ily bűba ejthette,
Ki máskor örvendeztettem.

Fán érik a piros alma,
Magból nő a puha szalma,
Talán majd még a sírhalma,
Lesz bús fejem nyugodalma.

*

Szépmesterségek¹¹

Egy a szépmesterségek közül a tánc is, amennyiben az tanult, nem természeti lépésekben, ugrásokban, fordulásokban, testhordozásban áll; hozzájárulván a muzsikának időmértéke,

⁹ Zala vármegyei dal. = Hasznos Multságok, 1821. II. 375. old.

¹⁰ Népdal = Hasznos Multságok, 1824. II. 353. old.

¹¹ Hasznos Multságok, 1817. I. 3-5. old

(taktus) melyben a hasonló testmozgásoknak változtatva, s a kiszabott időre kell visszakerülni. Mindazáltal bár reguláztatnak is a tánc lépései, van azokban mindenkor annyi természetes eredetiség, mely a különböző nemzeteket eléggé címerezi. (...)

A magyar nemzeti tánc.

A magyar táncot egy névtelen magyar író német munkájában kétfélére osztja. Ezek közül első a vitézi tánc (verbunkos); melyet csak férfiak, többnyire sarkantyús csizmában, s karikában szoktak táncolni. Második a társaságos tánc; melyet menyegzőkben, multságokban, férfiak s fehérszemélyek együtt járnak. Egy különössége ezen utóbbinak az; hogy ebben a kiállott táncos férfi, minekutána egy karikát járna magában, megáll az ülő fehérszemélyek közül valamelyik előtt, s azt nem szóval, nem hízelkedő kéréssel (mint egyéb táncokban szokás); hanem vagy csupa tekintetével, vagy kézkendőjével hívja ki. Egyébiránt mind a kettő eléggé mutatja a magyar szabad, nem erőszakos; s állandó nem szeles karakterét, melyért is több benne mind eddig a természeti, mint a regula, s magyarnak kell lennie, aki jól táncolhatja. (...)

De el nem hallgathatom a magyar tánc harmadik nemét, melyet méltán sereges táncnak nevezhetünk. Midőn tudniillik két sorba, vagy kerékbe állnak a táncos felek, s előbb ki-ki a maga párjával ékes mozgásokat és forgásokat tesz; azután pedig az egész sereg páronként összefogódzva forog; míg végre megint ki-ki a magáéval sebes pergéssel a táncnak véget vet. Hihető, hogy ezen sereges tánc adott okot régibb eleinknél azon mondásra: Három a tánc! Mert a három osztálynak különböző a tempója, vagyis szaporasága: lassú, friss, szapora, melyek közül az elsőt lejtősnek is nevezték. A különös magyar táncokról; cickatánc, gyertyatánc, lapockatánc, vánkostáncról itt most szó nem lehet.

Remélem, hogy a tisztességes multságokban gyönyörködő szépnem kedvesen veszi tőlem azon jelentést, hogy Pesten a táncmesterek a magyar táncokat is tanítják, és Ehrenstein már magyar baletteket is próbált. Illik minden nemzetnek magát, és nemzeti tulajdonait megbecsülni.

*

Táncrajzolás (koreográfia)¹²

Így nevezik azt a mesterséget, mely a táncokat jelekben adja elő; éppen úgy, mint az éneket kottából tanítják. Aki a táncot tökéletesen le akarná rajzolni, annak a következő pontokra kellene tekintenie: 1.) az útra, melyet a táncosok követnek, vagyis a figurára; 2.) ezen útnak, vagy figurának részecskéire, melyek a muzsikának egy-egy időmértékére (taktus) esnek; 3.) az időmértéknek kisebb részeire; 4.) a lábnak, karnak, s egész testnek állására; és végre 5.) a mozdulatokra.

Ezek közül az utat lerajzolni éppen nem nehéz, mivelhogy vonalakban minden út kiadható. Miképpen lehessen pedig a többi rajzolat alá venni, annak megértésére szükséges tudnunk a következőket: a táncnak törzs részei, a lábnak és karnak állása; a csupa mozdulat haladás nélkül, és a haladó mozdulat, vagy lépés. Mindazokat, amelyek ezekhez tartoznak, nemcsak figurákban ábrázolhatók, hanem még azon felül a mozdulat sebességét is meg lehet határozni. Azért mindezen táncrészre bizonyos jelet találtak, melyeknek összefüggéséből szintén oly érhetővé tehető valamely tánc, mint akármely ének a hozzáértőnek kották által.

Ez a mesterség nemrégén találtatott fel, de történeteit mégis homály fedi.

¹² Hasznos Multságok, 1817. 364-365. old.

Van-e befolyása a nemzeti táncnak a nemzeti karakterre?¹³

Az emberi természet tulajdona, hogy örömét, vagy fájdalmát, hangok vagy mozgások által jelentse; de amint az emberi helyzetek vannak, úgy különféle érzéseket más-más tárgyak gerjesztenek; azért a nemzetek különféleségéhez képest, minthogy az ő érzéseiket különféle tárgyak gerjesztik, a hangnak és mozgásnak is különféle kitörései szoktak lenni. A hangokból támadtak az énekek, a mozgásokból a tánc. Amint tehát az éneklés megkülönbözteti a nemzeteket, úgy megválasztja a tánc is. Az első érzéseket bennünk azon tárgyak gerjesztik, melyeket kiskorunktól fogva, kedvező helyzetekben láttunk, hallottunk. Ezen érzések velünk növekednek, velünk erősödnek, és a hosszas szokás által, mintegy természetünkkel válnak, úgy annyira, hogyha ezen érzésekre az arányos mozgásoktól magát valaki megfogná, mintegy természetén tenne erőszakot; ellenben mintegy magával megegyező kellemes érzést tapasztal az, aki megindult szívének hevesebb érzéseit, megfelelő mozgásokkal kijelenti. Nem lehet tehát tagadni, hogy természetes ösztön fakasztja ki belőlünk azokat a mozgásokat, melyeket első neveltetésünktől fogva a házi és hazai tárgyak bennünk gerjesztettek.

De mint időjárástával az emberi nemzet tökéletesedvén, a hangoknak, vagyis az éneknek nemzeti tulajdonságához képest bizonyos rendet és módot szabott; úgy a mozgásoknak, vagyis a táncnak, idővel bizonyos rendje és módja lett közönségesse [általánossá] a nemzeteknél, melyet az illendőségnek, tetszetősségnek, és nemzeti helyzetének elevenebb érzése tett közönségesse, s ugyanezen elevenebb érzés elterjedése terjesztette el a nemzeti táncokat. Ebből következett utóbb, hogy noha minden nemzet a természeti szépet akarná követni, de mégis a maga helyzetéhez képest ugyanezen szépnek érzését más-más jelekkel nyilatkoztatná ki. Így támadtak már a zsidóknál az istenes táncok, így a görögöknél és rómaiaknál, valamint az újabb nemzeteknél is a nemzeti táncok. Ha tehát a házi és hazai dolgok, és példák érzéseiből eredtek a nemzeti táncok, nem lehet kételkedni, hogy viszont ezen táncok ugyanazon érzésekre gerjeszthetnek, mint amelyekből eredtek. Ha a nemzeti karaktert azon gondolkodások és érzések formálják, amelyek bennünk kisdédkorunktól fogva meggyökeresednek, és ha ezen érzéseket a mindennapi tapasztalás növelheti, kétségkívül a nemzeti tánc gyakorlása is a nemzeti karaktert megerősíti; annyival is inkább, mivel minden nemesebb érzésű ember azt, ami nemzetének tulajdona, úgy tekinti, mint magáét, és annak becsben tartása által, önmagát is becsültetni érzi. Emellett pedig, minthogy a korai tapasztalás, és a gyakori látás–hallás, a szívéhez könnyebben utat nyit, sokkal kellemesebben is érzi a nemzeti tánc benyomását; olyannyira, hogyha nincsen egészen elragadtatva az idegen példák által, egész készséggel azokhoz kapcsolja magát, kikkel az egy eredet, egy haza, egy törvény és közjog, őt összeköti. Az ilyen közkedvelést, sok dologban az állatok példája is mutatja, annyival inkább természetesen várható tehát, hogy az ember akinek országa és hazája van, aki nemzeti szokások között növekedett fel, a nemzeti tánc által is, a maga tulajdonaiban megerősödik.

Óhajtani kell tehát, hogy a szülők hazánkban is ne idegeneket, hanem hazafiakat neveljenek, és erre nézve gyermekeiket, ha csakugyan a táncokban gyakoroltatni kívánják, a nemzeti táncban is gyakoroltassák. Csak úgy lehetnek egész magyarok, ha még a mulatságokban is a nemzeti formákat velük megkedveltetik; és azoknak különféleségét, nemzeti célokból, velük éreztetik, nehogy olyanok legyenek a hazában, mint a bujdosók, kiknek sem országuk, sem hazájuk nem lévén, azok iránt, akikhez jutnak, semmi vonzódást nem éreznek, és így mindenütt idegenek. Becsüljük meg magunkat, becsüljük meg minden

¹³ Hasznos Mulatságok, 1823. I. 57-60. old.

nemzeti szokásunkat, és így várhatjuk aztán, hogy bennünket az idegenek is, mint erős karakterű nemzetet megbecsüljenek.

*

Magyar táncnóták¹⁴

Mikor, és kik kezdték a magyar táncnótákat, időjárával kik gyakorolták, és micsoda eszközök összehangzásával éreztették a társaságbeli öröm indulatait? Azt a história nekünk fenn nem tartotta; dehogyan a magyar táncnótáknak is kezdődni s tökéletesedni kellett, azt az emberi elmének kifejlése, és a mesterségek tökéletesedése megfoghatóvá teszi. Homályos nyomait a magyar táncnak, és így a nemzeti táncnótáknak is, abból gyaníthatjuk, hogy az első uralkodóházból lévő királyaink, ha talán nem egyedül, de bizonyosan főképpen magyar nyelven beszéltek, és így mulatságaikat is leginkább magyar nyelven gyakorolták, mellyel kétségkívül a magyar muzsika is összekapcsolódott. (...) Magyaroknál is a nemzeti énekek, és nemzeti muzsikák kétségkívül megmaradtak; mert mint a testi bélyegeket az egyes nemzetségekre átszállni látjuk, úgy a nemzeti multságok is firól fira, nemzetségről nemzetségre terjedniük természetes következés. Mind azért, mivel ki-ki gyenge korában ezt mások példájából beszíván, örömet üzi; mind azért, mivel nemzeti tulajdonának tartván, ehhez büszkeségből is inkább ragaszkodik. Így lett az, hogy a nemzeti katonaság még a táborban is a nemzeti táncokat gyakorolná, és Kinizsi Pál fényes győzelmét gazdag vendégséggel – mint régi eleink az áldomásokkal – és tulajdon nemzeti táncsal ünnepelte. Így lett az, hogy Mátyás király udvarában, nemzeti énekesek tartatnának, kiktől elválhatatlanok a nemzeti muzsikások. Nem adhatjuk elő, hogy az udvari multságok alkalmával, miként járták a nemzeti táncokat, vagy azokra való ébresztést micsoda hangeszközök serkentették, de úgy látszik, hogy nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy az udvari táncok a nemességre, a nemességtől a köznépre terjedtek. Így a menyegzők, és víg multságok által, ha nem is egészen, de mégis a nemzeti tulajdonságaikban időről időre átszállottak; úgyhogy atyáink idejében a lejtőst, vagyis lassú nemzeti nemes táncot, még szélteben lehetett látni, melyet a szaporább, és a következő friss tánc szokott berekesztetni (...). Ezen háromféle időmérték (tempó), valamint az örömmel emelkedését igen gyönyörűen előadja, úgy a nemzeti multságoknak is különös tulajdon életet adott, mely azokat minden más nemzetek táncmultságai felett becsesekké tette. Mert, mind páronként való járással, mind a párok között való felváltogatással, mind végre az egész táncos társaságnak összefogódzásával, és különféle fordulásokkal való megkeverésével valamint a szemet, úgy az érzést is kiváltképpen gyönyörködtette. Volt még mind a régiek, mind az újabb időkben kelete a vitézi táncnak is, melyet még a mi időnkben a katonaságra édesgető, vagy csábító legénység gyakorlott, s ugyanonnan verbunkos táncnak nevezetett. Ez az előbb említett társaságbeli táncból abban különbözik, hogy rendszerint csak férfiak járták, noha gyakran megesett, hogy némely heroinák a vitézek közé keveredve, s azok jeles lépéseit, forgásait, és ugrásait követve, kellemes szökdécseléssel a társaságnak nagy gyönyörűséget szereznének. Ezek voltak a magyar nemzeti táncnak különféleségei, melyeket azon ifjaink számára kívántunk feljegyezni, kik a mostani gondatlan nevelés által minden multságot és táncot látnak és ismernek, csak azt nem, amely őket tulajdonképpen illetné; noha az illendő magyar táncban ki-ki méltán büszkélkedhetnék. A nemzeti tánc nótái igen sokfélék, de mindegyikben megkülönböztető karakter a három fertály taktus, és annak vagy 6, vagy 16, és 24 száma, melyeknek jeles

¹⁴ Hasznos Multságok, 1823. I. 89-93. old.

példáját adta Csermák Antal az ő hat Magyar táncaiban, melyeket én 1804-ben kimetszettem s közönségessé [nyilvánossá] tettem.

Nevezetes tulajdona a magyar muzsikának, hogy közönségesen négy eszköz által gyakoroltatik, úgymint: két hegedű, egy bőgő, és egy cimbalom által; noha ezek mellett az újabb időkben többféle fúvó eszközök is hozzá alkalmaztattak. A magyar táncmuzsikát hazánkban leginkább cigányok gyakorolták; de van több példánk, hogy magyarok, sőt zsidók is bandákat állítottak. Tudtomra híresek voltak a galántai, és gácsi cigánybandák, és a toponári zsidók, valamint gróf Rédeinek bandája is. De alig volt egynek-egynek szebb alkalmá nevezetesebb körülményekben magát megkülönböztetni, mint Bihari társaságának, mely e közelebb múlt 30 esztendő alatt az országgyűlések, inszurrekciók, és más nevezetes történetek alkalmával, még a felséges udvar előtt is, a magyar táncnótákat kellemesen érezttette. Bihari, ez a most is jeles muzsikus, nemcsak tiszta, és kedves vonásaiért, hanem azért is emlékezetet érdemel, hogy termékeny elmével bírván, több új magyar nótát készített, melyek mások által kottára tevén, és kinyomtatván neki tartandó dicsőséget szereznek.

*

Nemzeti muzsika¹⁵

A szépmesterségek leghathatósabbika, s a nemzeti tulajdonságnak kijelentésére legalkalmasabb mesterség, a muzsika. Ez, midőn az elme megfoghatóságával játszik, a szív érdeklését oly erővel gyakorolja, hogy az ellene állhatatlanul elragadtatik. Ugyanazért, valamint a nemzeti érzések gerjesztésére nincsen hathatósabb eszköz; úgy azoknak megerősítésére sincsen kedvesebb és fogatosabb. – Ezt vegyék szívükre, kik még eddig a nemzeti muzsikáról csak könnyen gondolkodtak; ezt tekintsék, kik annak erejét nem becsülték. A nemzet a muzsikájában él. Ez vezérli indulatait, ez ejti ki öröme, vagy bánatra fakadó szavait, ez mérsékli mind egész testének, mind külön-külön tagjainak mozgásait. Az érzés, az ének, a tánc ugyanannyi természeti muzsikák, csak húrjaik különböznek. De, ha igazán vesszük, a táncban mind együtt találtnak. – Nagy hálaadást érdemelnek tehát azok, kik a nemzeti táncnak muzsikáját gyarapítják. Ami csak azáltal eshet meg, ha a nemzet életéből, különböző történeteiből, s mindennapi szokásaiból támadható indulatait hangokkal kiejtik. A hangok természeti jelei az indulatoknak. Azért azoknak harmóniája szintén úgy fejezi ki a szív gerjedelmeit, mint a szók az elmének megfogásait.

Ily felséges tekintetekre nézve reméljük, hogy kedves lesz hazánkfiak s leányai előtt tőlünk azt hallani, hogy a magyar nóták negyedik fogása is megjelent, fortepianóra alkalmaztatva. (...) E fogásban tíz darab foglaltatik, melyek között a régibb becsült szerzők között, mint Csermák, Ruzitska, Bihari, újabbak is, úgymint Sárközy, Rózsavölgyi tűnnek szembe, kiknek munkái nem kevesebb tetszésre méltók. (...)

*

Eredeti magyar táncnóták¹⁶

¹⁵ Hasznos Multságok, 1824. II. 289-290. old.

¹⁶ Hasznos Multságok, 1825. I. 65-66. old.

(...) Eddig jobbra csak a cigányokra volt bízva a táncnóták szerzése. Kevés hazafi, és ritkán pendítette meg a húrokat, a táncnak, mint nemzeti tulajdonnak, megnevesítésére. Most már örömmel látni, hogy többen igyekeznek a nemzetet maga tulajdonainak becsülésére serkenteni, és a táncnóták készítésével mintegy kézen fogva arra vezetni, hogy a nemzetnek szebb nevelésű fiai, és leányai attól ne sajnálják költségeiket, hogy ügyes táncmesterek által a nemzeti tánc az úri mulatságokban is fő helyet nyerjen, amint azt nemes tulajdonságaihoz képest megérdemelné. Ezen magas és dicséretes célra a Veszprém vármegyei egyesületen kívül, hathatós eszközül szolgálhatnak a következők:

- 1) Magyar nóták fortepianóra Veszprém vármegyéből, melyeket szerzett (...) Késmárky Zsigmond. (...)
- 2) Tíz legújabb eredeti magyar tánc. Szerző: Sárközy Kázmér.

*

A szépmesterségek¹⁷

Valamint a szépmesterségek közönségesen az embert az emberiességre, szelídségre vezetik, (...) úgy a nemzeteket is egymás közt nagyobb virágzásba hozzák. Legszerencsésebb az, mely a maga nemzeti karakterében megnevesítve alkalmazza a szépmesterségeket. (...) Kezdjük el a szépmesterségek első fő nemén, a hangzó mesterségeken. Ide számláltatik: A hangicsálás (muzsika); költeményesség (poézis); dalosság (kantus). A szép beszéd, és az ékesenszólás mestersége (...). A magyar muzsikához szép két munka:

- 1.) Magyar nemzeti táncok. Két violinra és basszusra, készítette Csermák Antal. Pesten.
- 2.) Magyar éneklések. Csermák, Pest. Ebben csak a muzsika van fortepianóra egy hegedűvel.
- 3.) Mind a két darab felséges magyar karakterű.

*

Ékesenszólás, mint szépmesterség¹⁸

Azon ismeretes felosztás szerint, mely a szépmesterségekbe közönségesen, felvett, hogy tudniillik azok; 1.) vagy csak követik a mozgásban lévő természetet (tánc, színjátszás), 2.) vagy formálnak, alkotnak a természet példája szerint testet, felületet (képalkotás, faragás, öntés, metszés, írás, festés, kertészség, építés), 3.) vagy pedig szóval, beszéddel ábrázolják elénkbe a dolgokat (költés, ékesenszólás) alig van valamelyiknek nagyobb kelleme, bája, ereje, haszna, s becse, mint az ékesenszólásnak (...). Bármely nagy divatban volt is pedig ez hajdan, s bármennyi nagy ember írt is róla, úgy látszik, hogy csak igen későn szorítottatott illendő határaiba, melyek szerint most megkülönböztetik nemcsak a költészettől, (...) amennyiben ennek csaknem csupa gyönyörködtetés; az ékesenszólásnak pedig győződés [meggyőzés], világosodás, s határozódás egyenes célja; hanem még a csinos beszédétől is, mely a csupa gondolat előadásnak, közbeszédnek igyekszik színt, fényt, s formát adni.

¹⁷ Hazai Tudósítások, 1806. I. 93. old.

¹⁸ Hasznos Mulatságok, 1817. 345. old.